Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 12 oktober 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Civilrättsligt samarbete — Förordning (EG) nr 44/2001 — Artikel 6.3 — Begreppet genkäromål — Yrkande som grundar sig på ett påstående om obehörig vinst — Betalning av ett belopp som förfallit till betalning enligt en dom som upphävts — Tillämpning i tiden”

i mål C-185/15,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Vrhovno sodišče (Högsta domstolen, Slovenien) genom beslut av den 15 januari 2015, som inkom till domstolen den 22 april 2015, i målet

Marjan Kostanjevec

mot

F&S Leasing GmbH,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan (referent) och D. Šváby ,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— F&S Leasing GmbH, genom M. Rihtar och B. Potočan, odvetnika,

— Sloveniens regering, genom T. Mihelič Žitko, i egenskap av ombud,

— Spaniens regering, genom J. García-Valdecasas Dorrego, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom M. Wilderspin och M. Žebre, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 2 juni 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: slovenska.

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 5.1, 6.3 och 15.1 i rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Marjan Kostanjevec, med hemvist i Slovenien, och F&S Leasing GmbH (nedan kallat F&S), som har sitt säte i Österrike. Målet rör bristande fullgörelse av ett finansiellt leasingavtal.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Det framgår av skäl 2 i förordning nr 44/2001 att förordningens syfte är att, för att den inre marknaden ska fungera väl, införa ”bestämmelser som gör reglerna om behörighetskonflikter på privaträttens område mer enhetliga och som förenklar formaliteterna, så att domar från de medlemsstater som är bundna av denna förordning kan erkännas och verkställas enkelt och snabbt”.

4 Skälen 11–13 och 15 i förordningen har följande lydelse:

”(11) Behörighetsbestämmelserna måste uppfylla kravet på förutsebarhet och bygga på den allmänna principen om svarandens hemvist, och det måste alltid kunna gå att bestämma vilken domstol som är behörig utifrån denna princip, utom i vissa bestämda fall när tvistens art eller hänsynen till partsautonomin gör det berättigat att använda någon annan anknytning. I fråga om juridiska personer bör hemvisten definieras autonomt så att de gemensamma reglerna blir klara och behörighetskonflikter kan undvikas.

(12) Principen om att domstolen där svaranden har hemvist är behörig bör kompletteras med alternativa behörighetsregler i de fall där det finns en nära koppling mellan domstolen och tvisteföremålet eller då detta krävs för att underlätta rättskipningen.

(13) Vid försäkrings-, konsument- och anställningsavtal bör den svagare parten skyddas genom behörighetsbestämmelser som är förmånligare för dennes intressen än de allmänna bestämmelserna.

…

(15) För att rättskipningen skall fungera väl, måste man minimera möjligheten för samtidiga förfaranden och se till att oförenliga domar inte meddelas i två medlemsstater….”

5 De behörighetsregler som fastställts i denna förordning återfinns i kapitel II. Detta kapitel innehåller bland annat avsnitten 1, 2, och 4, med rubrikerna ”Allmänna bestämmelser”, ”Särskilda behörighetsregler” respektive ”Behörighet i konsumenttvister”.

6 I artikel 2.1 i förordning nr 44/2001, som ingår i kapitel II, avsnitt 1, föreskrivs följande:

”Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas vid domstol i den staten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap.”

7 I artikel 3.1 i förordningen, som också ingår i detta avsnitt, anges följande:

”Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat får väckas vid domstol i en annan medlemsstat endast med stöd av bestämmelserna i avsnitten 2–7 i detta kapitel.”

8 I artikel 5 i denna förordning under avsnitt 2 i samma kapitel II anges följande:

”Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan väckas i en annan medlemsstat

1) a) om talan avser avtal, vid domstolen i uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser;
b) i denna bestämmelse, och såvida inte annat avtalats, avses med uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser

— vid försäljning av varor, den ort i en medlemsstat dit enligt avtalet varorna har eller skulle ha levererats,

— vid utförande av tjänster, den ort i en medlemsstat där enligt avtalet tjänsterna har eller skulle ha utförts;
c) om punkt b inte gäller, skall punkt a gälla.

…”

9 Enligt artikel 6.3 i denna förordning, som också ingår i avsnitt 2, kan talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas i en annan medlemsstat ”[v]id genkäromål som grundar sig på samma avtal eller omständigheter som huvudkäromålet, vid den domstol där huvudkäromålet är anhängigt”.

10 I artikel 15.1 c i förordning nr 44/2001, som återfinns i avsnitt 4 i kapitel II, föreskrivs följande:

”Om talan avser avtal som har ingåtts av en person, konsumenten, för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, gäller i fråga om behörigheten, om inte annat följer av föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5 punkt 5, bestämmelserna i detta avsnitt

…

c) i övriga fall, om avtalet har ingåtts med en person som bedriver kommersiell verksamhet eller yrkesverksamhet i den medlemsstat där konsumenten har hemvist eller, på något sätt, riktar sådan verksamhet till den medlemsstaten eller flera stater, däribland den medlemsstaten, och avtalet faller inom ramen för sådan verksamhet.”

11 Artikel 16 i denna förordning har följande lydelse:

”1. Konsumenten får väcka talan mot den andra avtalsparten antingen vid domstolarna i den medlemsstat där denne har hemvist eller vid domstolen i den ort där konsumenten har hemvist.

2. Talan mot en konsument får av den andra avtalsparten väckas endast vid domstolarna i den medlemsstat där konsumenten har hemvist.

3) Dessa bestämmelser inskränker inte rätten att väcka genkäromål vid den domstol där huvudkäromålet, enligt bestämmelserna i detta avsnitt, är anhängigt.”

12 Artikel 30 i förordningen har följande lydelse:

”I detta avsnitt skall talan anses ha väckts vid en domstol

1) när stämningsansökan eller motsvarande handling har ingivits till domstolen, förutsatt att käranden sedan inte har underlåtit att vidta de mått och steg som denne var skyldig att vidta för att få delgivningen av svaranden verkställd, eller

2) om delgivning av handlingen skall ske innan handlingen ges in till domstolen, när den tas emot av den myndighet som är ansvarig för delgivning, förutsatt att käranden därefter inte har underlåtit att vidta de åtgärder som krävs av honom för att få handlingen ingiven till domstolen."

13 Enligt artikel 66 i denna förordning, som ingår i kapitel VI i förordningen med rubriken "Övergångsbestämmelser" anges följande:

"1. Bestämmelserna i denna förordning skall tillämpas endast på rättsliga förfaranden som har inletts och på officiella handlingar (*actes authentiques*) som har upprättats eller registrerats efter förordningens ikraftträdande.

2. Om förfarandena i ursprungsmedlemsstaten inleddes innan förordningen trädde i kraft skall dock domar som meddelas efter denna tidpunkt erkännas och verkställas enligt kapitel III,

a) om förfarandena i ursprungsmedlemsstaten inleddes efter Bryssel- eller Luganokonventionens ikraftträdande både i ursprungsmedlemsstaten och i den medlemsstat där verkställighet begärs,

b) i alla andra fall om domstolens behörighet grundade sig på bestämmelser som överensstämde med bestämmelserna antingen i kapitel II eller i en konvention som ingåtts mellan ursprungsmedlemsstaten och den stat där verkställighet begärs och som gällde när förfarandena inleddes."

Slovensk rätt

14 I artikel 183 om genkäromål i Zakon o pravdnem postopku (civilprocesslagen) föreskrivs följande:

"Innan handläggningen i målet har avslutats får svaranden väcka genkäromål vid samma domstol

1) om innehållet i genkäromålet har samband med kärandens yrkanden,

2) om huvudkäromålet och genkäromålet kan förenas, eller

3) om genkäromålet förutsätter en fastställelse av en rättighet eller ett rättsligt förhållande och förefintligheten eller avsaknaden av en sådan rättighet eller ett sådant rättsligt förhållande helt eller delvis påverkar avgörandet i huvudkäromålet.

Ett genkäromål kan inte framställas om en annan domstol är behörig att ta upp genkäromålet till sakprövning eller om en annan typ av förfarande föreskrivs för prövningen av genkäromålet.

Ett genkäromål kan framställas även om det ska prövas med en annan sammansättning av samma domstol."

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

15 F&S, som har sitt säte i Österrike, ingick den 14 januari 1994 ett avtal om finansiell leasing med Marjan Kostanjevec. Till följd av underlåtenheten att betala förfallna leasingavgifter enligt avtalet, begärde F&S den 26 oktober 1995, genom ansökan om betalningsföreläggande grundad på en officiell

handling, att Marjan Kostanjevec skulle betala 16 692,22 euro till bolaget. Marjan Kostanjevecs bestridande av detta föreläggande ledde i enlighet med den nationella lagstiftningen till att ett domstolsförfarande inleddes vid Okrožno sodišče v Ptuju (Regionala domstolen i Ptuj, Slovenien).

16 Gnom dom av den 28 april 2004 förpliktade den domstolen Marjan Kostanjevec att betala ett belopp på 16 692,22 euro jämte avtalsenlig ränta samt ersättning för rättegångskostnaderna.

17 Genom dom meddelad av Višje sodišče v Mariboru (Appellationsdomstolen i Maribor, Slovenien) den 11 april 2006 ogillades Marjan Kostanjevecs överklagande och den dom som meddelades i första instans den 28 april 2004 fick rättskraft och blev verkställbar.

18 Marjan Kostanjevec överklagade den domen till den hänskjutande domstolen, Vrhovno sodišče (Högsta domstolen, Slovenien). Innan den domstolen tog ställning till överklagandet nådde parterna den 31 juli 2006 en förlikning utanför domstol och kom överens om att Marjan Kostanjevec senast den 30 augusti 2006 skulle betala det belopp som fastställdes i första instans, det vill säga 16 692,22 euro, jämte ersättning för rättegångskostnaderna och kostnaderna för verkställigheten.

19 Genom beslut av den 9 juli 2008 upphävde den hänskjutande domstolen såväl domen från Okrožno sodišče na Ptuju (Regionala domstolen i Ptuju) av den 28 april 2004 som domen från Višje sodišče v Mariboru (Appellationsdomstolen i Maribor) av den 11 april 2006 och återförvisade målet till domstolen i första instans för en ny prövning.

20 Efter detta återförvisande väckte Marjan Kostanjevec genkäromål vid Okrožno sodišče na Ptuju (Regionala domstolen i Ptuj) genom vilket han yrkade att F&S till honom skulle återbetala det belopp på 18 678,45 euro som han hade erlagt den 31 juli 2016 till fullgörande av den förlikning som hade ingåtts med bolaget, jämte dröjsmålsränta.

21 Okrožno sodišče v Ptuju (Regionala domstolen i Ptuj), som avgjorde målet på nytt genom dom av den 4 november 2009, ogillade F&S yrkande om betalning och biföll Marjan Kostanjevecs genkäromål på den grunden att Marjan Kostanjevec inte hade erhållit leasingobjektet, vilket innebar att F&S inte hade fullgjort sin avtalsförpliktelse att överlämna detta objekt.

22 F&S överklagade domen till Višje sodišče v Mariboru (Appellationsdomstolen i Maribor), som genom dom av den 31 mars 2010 slog fast att Marjan Kostanjevecs genkäromål inte kunde tas upp till sakprövning, eftersom ”det förelåg ett sådant ömsesidigt beroendeförhållande mellan de framställda anspråken att de uteslöt varandra”. Den domstolen ansåg dock att de slovenska domstolarna var behöriga enligt artikel 15.1 b i förordning nr 44/2001.

23 Den domen, genom vilken domen i första instans vann rättskraft, överklagades på nytt till den hänskjutande domstolen, avseende frågan huruvida de slovenska domstolarna hade behörighet att pröva genkäromålet. F&S anser att de nödvändiga villkoren inte är uppfyllda för att det ska föreligga ett genkäromål och inte heller för att tillämpa bestämmelserna om konsumenttvister, på grund av att den aktuella tvisten inte avser ett avtal om finansiell leasing eller ett avtal som ingåtts av en konsument, utan en talan som vilar på ett påstående om obehörig vinst.

24 Under dessa omständigheter beslutade Vrhovno sodišče (Högsta domstolen) att vilandeförklara målet och att ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Ska begreppet genkäromål i den mening som avses i artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att det även omfattar en talan som väckts som ett genkäromål enligt nationell rätt efter det att, i målet om överklagande, en dom, som fått rättskraft och var verkställbar, i ett mål rörande gensvarandens huvudkäromål har upphävts och samma mål har återförvisats till domstolen i första

instans för en förnyad prövning, men genkäranden, i sitt genkäromål som grundas på obehörig vinst, yrkar återbetalning av det belopp som han var skyldig att betala enligt den upphävda domen som avkunnades i målet rörande gensvarandens huvudkäromål?

2) Ska begreppet konsumenttvister i artikel 15.1 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att det även omfattar situationen då konsumenten väcker talan, genom vilken vederbörande framställer ett yrkande som grundas på obehörig vinst, som ett genkäromål enligt nationell rätt, vilket har en koppling till huvudkäromålet som dock avser ett mål rörande ett avtal som ingåtts av en konsument, i den mening som avses i ovannämnda bestämmelse i förordning nr 44/2001, och genom vilket genkäranden/konsumenten yrkar återbetalning av det belopp som vederbörande var skyldig att betala enligt en (senare) upphävd dom, vilken avkunnades i ett mål rörande gensvarandens huvudkäromål, och således återbetalning av det belopp som har sin grund i ett mål i en konsumenttvist?

3) Om, i det ovan beskrivna fallet, varken bestämmelserna om behörighet i fråga om genkäromål eller bestämmelserna om behörighet vid konsumenttvister kan ligga till grund för behörigheten:
   a) Ska då begreppet ’talan [som] avser avtal’ i artikel 5.1 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att det även omfattar en talan genom vilken genkäranden framställer ett yrkande som grundas på obehörig vinst, men vilken väcks som ett genkäromål enligt nationell rätt, vilket har en koppling till gensvarandens huvudkäromål som avser avtalsförhållandet mellan parterna, när yrkandet som grundas på obehörig vinst syftar till återbetalning av det belopp som genkäranden var skyldig att betala enligt en (senare) upphävd dom, vilken avkunnades i ett mål rörande gensvarandens huvudkäromål, och således återbetalning av det belopp som har sin grund i ett mål där talan avser avtal?

   Om föregående fråga kan besvaras jakande:
   b) Ska då, i det ovan beskrivna fallet, behörigheten beroende på uppfyllelseorten enligt artikel 5.1 i förordning nr 44/2001 prövas på grundval av de bestämmelser som reglerar fullgörandet av förpliktelser som har sin grund i ett yrkande som grundas på obehörig vinst?”

Huruvida begäran om förhandsavgörande kan tas upp till prövning

25 Europeiska kommissionen har i sitt skriftliga yttrande anfört att begäran om förhandsavgörande inte kan tas upp till prövning. Kommissionen har erinrat om att förordning nr 44/2001 enligt artikel 66.1 i samma förordning endast är tillämplig på rättsliga förfaranden som har inletts efter förordningens ikraftträdande. Beträffande Republiken Slovenien är dessa bestämmelser enligt kommissionen endast tillämpliga i denna medlemsstat efter landets anslutning till Europeiska unionen, närmare bestämt sedan den 1 maj 2004.

26 Även om det mål som pågår vid den nationella domstolen skulle anses som en förlängning av den talan som väcktes till följd av F&S ansökan om betalningsföreläggande av den 26 oktober 1995, är det enligt kommissionen uppenbart att målet hänför sig till en tidpunkt långt före det att förordning nr 44/2001 trädde i kraft i Slovenien. Enligt kommissionen skulle denna förordning endast vara tillämplig för det fall Marjan Kostanjevecs yrkande om återbetalning av det belopp som han hade betalat enligt den förlikning som han och F&S ingick den 31 juli 2006, vilken grundade sig på en dom som senare upphävdes, i sig skulle utgöra ett ”rättsligt förfarande” i den mening som avses i artikel 66.1 i förordning nr 44/2001.

27 Som generaladvokaten har påpekat i punkt 34 i sitt förslag till avgörande ska ett yrkande om återbetalning, som framställs vid en ny prövning av en ursprunglig talan till följd av upphävandet av den rättskraftiga dom genom vilken nämnda talan avgjordes, kvalificeras som ett ”rättsligt förfarande” i den mening som avses i artikel 66.1 i förordning nr 44/2001.

28 Även om de lösningar som valts i medlemsstaternas inhemska rätt kan skilja sig åt vad gäller hur principen om rättskraft tillämpas, är den omständigheten att ett sådant avgörande enligt de relevanta processrättsliga bestämmelserna fått rättskraft tillräcklig för att det ska anses att en senare talan vid domstol mot den andra parten, vilken avser en rättighet grundad på ett påstående om obehörig vinst, omfattas av begreppet ”rättsligt förfarande” i denna bestämmelse.

29 Vad gäller tillämpningen i tiden (*ratione temporis*) av förordning nr 44/2001 i det nationella målet framgår det dessutom av de handlingar som inkommit till domstolen att samtliga frågor som ställts enligt begäran om förhandsavgörande rör den talan som vilar på ett påstående om obehörig vinst, vilken hade anhängiggjorts av Marjan Kostanjevec år 2008, vilket innebär att en sådan talan omfattas av tillämpningen i tiden av förordning nr 44/2001.

30 Under dessa omständigheter finner domstolen att begäran om förhandsavgörande kan tas upp till sakprövning.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

31 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den domstol som enligt denna bestämmelse är behörig domstol för genkäromål är behörig att pröva ett genkäromål, vilket vilar på ett påstående om obehörig vinst och vilket avser återbetalning av ett belopp motsvarande det belopp som överenskommits inom ramen för en förlikning utanför domstol, när genkäromålet väcks i samband med ett nytt rättsligt förfarande mellan samma parter, vilket inletts efter upphävandet av det avgörande genom vilket det ursprungliga förfarandet mellan parterna avgjordes och vars verkställande föranlett förlikningen.

32 Det ska för det första konstateras att domstolen i punkt 12 i domen av den 13 juli 1995, Danværn Production (C-341/93, EU:C:1995:239), redan har tolkat begreppet genkäromål i den mening som avses i artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 så, att begreppet är tillämpligt på yrkanden om en särskild dom som i förekommande fall kan avse ett belopp som är högre än det som käranden har krävt och kan sökas även om kärandens käromål ogillas.

33 Som generaladvokaten har påpekat i punkt 39 i sitt förslag till avgörande krävs det således att genkäromålet kan särskiljas från kärandens talan och att det syftar till ett separat avgörande.

34 Under sådana omständigheter som de i det nationella målet utgör yrkandet om återbetalning av den betalning som erlagts för att följa den första domen innan nämnda dom upphävdes, ett av leasetagaren framställt fristående yrkande om ett separat avgörande mot leasegivaren om att denne ska förpliktas att återbetala ett belopp som felaktigt betalats till denne. Ett sådant yrkande utgör således inte enbart en grund för bestridande av den andra partens talan om betalning.

35 Enligt artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 krävs för övrigt att genkäromålet ”grundar sig på samma avtal eller omständigheter som huvudkäromålet”.

36 Som generaladvokaten har påpekat i punkt 43 i sitt förslag till avgörande ska detta uttryck tolkas självständigt med beaktande av målsättningarna med förordning nr 44/2001.

37 Det är med hänsyn till intresset av en god rättskipning som den särskilda behörighetsregeln för genkäromål gör det möjligt för parter att i ett och samma förfarande vid samma domstol avgöra samtliga ömsesidiga anspråk som har samma ursprung. På så sätt undviks onödiga och dubbla förfaranden.

38 Under sådana omständigheter som de i det nationella målet ska genkäromålet, vilket vilar på ett påstående om obehörig vinst, anses grunda sig på det leasingavtal som var upphovet till leasegivarens första talan. Den påstådda vinst uppgående till det belopp som erlades för att följa den dom som sedan upphävdes hade inte uppkommit utan detta leasingavtal.

39 Under sådana omständigheter ska således ett genkäromål, vilket vilar på ett påstående om obehörig vinst och vilket avser återbetalning, anses grunda sig, i den mening som avses i artikel 6.3 i förordning nr 44/2001, på det leasingavtal som ingåtts mellan parterna i det nationella målet.

40 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande: Artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den domstol som enligt denna bestämmelse är behörig domstol för genkäromål är behörig att pröva ett genkäromål, vilket vilar på ett påstående om obehörig vinst och vilket avser återbetalning av ett belopp motsvarande det belopp som överenskommits inom ramen för en förlikning utanför domstol, när genkäromålet väcks i samband med ett nytt rättsligt förfarande mellan samma parter, vilket inletts efter upphävandet av det avgörande genom vilket den ursprungliga talan mellan parterna avgjordes och vars verkställighet föranlett förlikningen.

Den andra och den tredje frågan

41 Eftersom den domstol som enligt artikel 6.3 i förordning nr 44/2001 är behörig domstol för genkäromål enligt svaret på den första frågan är behörig under sådana omständigheter som föreligger i det nationella målet, och detta svar gör det möjligt för den hänskjutande domstolen att fastställa behörig domstol, saknas det anledning att besvara den andra och den tredje frågan.

Rättegångskostnader

42 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Artikel 6.3 i rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas så, att den domstol som enligt denna bestämmelse är behörig domstol för genkäromål är behörig att pröva ett genkäromål, vilket vilar på ett påstående om obehörig vinst och vilket avser återbetalning av ett belopp motsvarande det belopp som överenskommits inom ramen för en förlikning utanför domstol, när genkäromålet väcks i samband med ett nytt rättsligt förfarande mellan samma parter, vilket inletts efter upphävandet av det avgörande genom vilket den ursprungliga talan mellan parterna avgjordes och vars verkställighet föranlett förlikningen.

Underskrifter